

TURIZM ORQALI AYOLLARNING IQTISODIY FAOLLIGINI OSHIRISH: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI

Ergasheva Durdonaxon Aziz qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti

**“Tarmoqlar iqtisodiyoti va
buxgalteriyasi” kafedrası o’qituvchisi**

Durdona1481@gmail.com

Qurbonova Muxlisa Maxmud qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti talabasi

thas6460@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekistonda ayollarni turizm sohasiga jalb etish orqali ularning iqtisodiy faolligini oshirish masalasi ko‘p qirrali va tizimli yondashuv asosida tahlil etilgan. Avvalo, mavzuning dolzarbligi global kontekstda – BMT va Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) ma’lumotlari asosida asoslab berilgan. Shuningdek, milliy darajadagi muhim dasturlar va strategik hujjatlar – “O‘zbekiston–2030” strategiyasi, “Ayollar daftari” va “Har bir oila – tadbirkor” kabi dasturlar tahlil qilingan.

Asosiy e’tibor O‘zbekistonda turizm sohasi orqali ayollarning bandligi, tadbirkorlikdagi ishtiroki va ijtimoiy faolligini oshirishdagi real holatlarga qaratilgan. Jumladan, Buxoro, Samarqand, Qoraqalpog‘iston va Toshkent viloyatlaridagi mahalliy tashabbuslar, loyihalar, ayollar boshchiligida tashkil etilgan mehmon uylari, hunarmandchilik markazlari va gidlik faoliyati misolida mintaqaviy yondashuv ochib berilgan.

Kalit so‘zlar:

Ayollar iqtisodiy faolligi, Turizm sohasi, Ayol tadbirkorligi, Barqaror rivojlanish, Mahalliy tashabbuslar, Gender tengligi, Hunarmandchilik va mehmondorchilik, Raqamli marketing, Mintaqaviy turizm

Kirish

XXI asrda turizm sohasining iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi oʻrni jadal surʼatlarda ortib bormoqda. Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) maʼlumotlariga koʻra, 2023-yilda global turizm daromadi 1,6 trillion AQSH dollariga yetdi va bunda xizmat koʻrsatishning har bir boʻgʻinida ayollar faol ishtirok etdi. Ayniqsa, soʻnggi yillarda turizm ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish, bandligini taʼminlash va ularni tadbirkorlikka jalb qilishda samarali vosita boʻlib bormoqda. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan olib borilayotgan islohotlar tufayli mamlakatda ayollar salohiyatini roʻyobga chiqarish, ularni tadbirkorlikka jalb etish va oila byudjetini mustahkamlashda turizm muhim yoʻnalishlardan biriga aylangan. “Oʻzbekiston – 2030” strategiyasida turizm orqali ijtimoiy tenglikni taʼminlash va ayollarni iqtisodiy hayotga faol jalb qilish alohida vazifa sifatida belgilangan. Mamlakatimizda Buxoro, Samarqand, Xiva, Toshkent viloyatlari kabi hududlarda ayollar tomonidan ochilgan mehmon uylari, milliy hunarmandchilik sexlari, ovqatlanish xizmatlari va qoʻllanma xizmatlarining soni ortib bormoqda. Bu esa ularning moliyaviy mustaqilligiga, ijtimoiy faolligiga va oʻzini oʻzi boshqarish qobiliyatining shakllanishiga xizmat qilmoqda.

Oʻzbekiston turizm sohasida iqtisodiy islohotlar, yangi infratuzilmalarning barpo etilishi va servis sifati oshirilishi natijasida soʻnggi yillarda ayollarning ishtiroki barqaror ravishda ortib bormoqda. Ayollar bugungi kunda turizmning turli segmentlarida faoliyat yuritmoqda: mehmon uylari, ovqatlanish xizmatlari, qoʻllanma (gidlik), hunarmandchilik, folklor sanʼati, transport va tur paketlar tashkilotchiligi kabi sohalarda ularning salmoqli hissasi mavjud. 2024-yil boshida Oʻzbekiston Respublikasi Turizm qoʻmitasi va Davlat statistika qoʻmitasi tomonidan berilgan maʼlumotlarga koʻra, Turizm sohasi bilan bogʻliq rasmiy bandlikda ayollar ulushi 42%ni tashkil qilgan. Mehmon uylari va oilaviy turizm xizmatlarining 60% dan ortigʻi ayollar tomonidan boshqariladi. 2023-yilda “Ayollar daftari” doirasida 2 700 dan ortiq ayol turizm sohasi uchun zarur boʻlgan xizmatlar (pazandachilik, qoʻllanmalik, xostel yuritish, dizayn, ijtimoiy media) boʻyicha qisqa muddatli kurslarda oʻqitilgan. Ayollar

uchun imkoniyatlar kengaymoqda. Turizm ayollar uchun bir qator imkoniyatlar yaratmoqda:

- ❖ Uyda yoki o‘z xonadonida tadbirkorlik qilish imkoniyati (mehmon uyi, milliy pazandachilik).
- ❖ Hunarmandchilik orqali turistlarga milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish.
- ❖ Qo‘llanmalik (gidlik) orqali sayyohlarga xizmat ko‘rsatib, xorijiy tillarda ishlash va daromad topish.
- ❖ Turistik festivallarda ishtirok etish orqali o‘z mahsulotlarini mahalliy va xorijiy mehmonlarga tanitish.

Davlat tomonidan bir nechta muhim tashabbuslar orqali ayollarning turizmda ishtirokini qo‘llab-quvvatlash choralari ko‘rilmoqda:

“Har bir oila – tadbirkor”, “Yoshlar va ayollarni qo‘llab-quvvatlash dasturlari”, “O‘zbekistonda ayollar turizmi” kabi dasturlar doirasida ayollarga imtiyozli kreditlar, grantlar, treninglar ajratilmoqda. Xiva, Buxoro va Qoraqalpog‘istonda ayollar boshqaruvidagi turizm kooperatsiyalari tashkil etildi. Ular ichki bozor va eksportga mo‘ljallangan xizmatlarni ishlab chiqmoqda. Ayollar ishtirokidagi turizm faoliyati iqtisodiy mustaqilligini oshiradi, oilaviy budjetga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, ijtimoiy maqomini ko‘taradi, mintaqaviy taraqqiyotga hissa qo‘shadi.

O‘zbekistonning turli hududlarida turizm salohiyati turlicha rivojlangan bo‘lib, bu jarayonda ayollar ishtirokining mintaqaviy o‘ziga xos xususiyatlari ham shakllanmoqda.

1. Buxoro viloyati: qadimiy meros va ayol hunarmandlar. Buxoro shahrining madaniy merosi nafaqat xorijiy sayyohlarni jalb qiladi, balki mahalliy ayollarning iqtisodiy faolligini oshirishda ham muhim o‘rin tutadi. “Devonbegi”, “Toqi Sarrofon”, “Toqi Telpakfurushon” kabi ziyorat maskanlari atrofida faoliyat yuritayotgan 400 dan ortiq ayol hunarmand mahalliy mahsulotlar: zardo‘zlik, kulolchilik, milliy liboslar ishlab chiqarmoqda. Ayollar tomonidan tashkil etilgan “Buxoro ayollari mehmondo‘stligi” loyihasi doirasida 120 dan ortiq mehmon uyi ishga tushirilgan (2023-yil yakunlariga

ko'ra). UNESCO ko'magida o'tkazilgan "Ayollar turistik festivali" mintaqaviy turizmga ayol tadbirkorlar salohiyatini kengaytirgan.

2. Samarqand viloyati: ayollar turpakatlari va sayyohlik xizmatlari. Samarqandda ayollar asosan gidlik (qo'llanma xizmatlari), mehmondorchilik va suvenir ishlab chiqarish sohalarida faol. 2024-yil holatiga ko'ra, viloyatda sertifikatlangan 150 nafar ayol qo'llanma (gid) faoliyat yuritmoqda. "O'zbekiston bo'ylab sayohat qil!" dasturi doirasida ayollar yetakchiligida tashkil etilgan 30 ga yaqin turpakatlar: oshpazlik master-klasslari, milliy liboslar ko'rgazmalari, kulolchilik ustaxonalari. Samarqanddagi Ulug'bek mehmon uyi tarmog'i asoschisi bo'lgan ayol tadbirkor 15 dan ortiq ayollarni ish bilan ta'minlagan.

3. Qoraqalpog'iston Respublikasi: ekologik turizm va ayollar roli. Qoraqalpog'istonda, ayniqsa, Mo'ynoq va Ellikqal'a tumanlarida ekologik va etnoturizm shakllanmoqda. Mo'ynoqdagi "Ayollar uchun orasta uy" loyihasi asosida Aral dengizi fojiasiga oid sayohat paketlari tayyorlangan bo'lib, u yerda ayollar gidlik, mehmonxona, pazandachilik xizmatlari ko'rsatmoqda. Nukusda xalq amaliy san'ati mahsulotlari ishlab chiqaruvchi 80 ga yaqin ayol o'z mahsulotlarini turistik markazlarda sotmoqda.

4. Toshkent viloyati: rekreatsion hududlar va oilaviy turizm. Toshkent viloyatining Bo'stonliq, Parkent, Qibray tumanlarida oilaviy va tog'li dam olish maskanlarining soni ortmoqda. 2024-yil boshida bu hududlarda ayollar tomonidan ochilgan 100 ga yaqin oilaviy mehmon uylari faoliyat yuritmoqda. "Tog' dam olish va ayollar tadbirkorligi" loyihasi doirasida 60 dan ortiq ayol tadbirkorga subsidiyalar ajratilgan. Turizmning mintaqaviy rivoji ayollarni ish bilan ta'minlash, ularning salohiyatini ochish, mintaqaviy iqtisodiyotda ayollar ulushini oshirish kabi ijobiy o'zgarishlarga olib kelmoqda.

Turizm sohasida ayollarning ishtiroki ortib borayotgan bo'lsa-da, ularning to'liq iqtisodiy faolligi va barqaror rivojlanishi yo'lida bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Ushbu to'siqlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy omillar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Ayol tadbirkorlarning turizmga faoliyat boshlashi yoki kengaytirishi uchun eng katta to'siqlardan biri – moliyaviy manbalarga kirishdagi

qiyinchiliklardir. Ko‘plab ayollar garov ta’minoti yoki rasmiy daromad hujjatlarining yo‘qligi sababli kredit, grant yoki subsidiya olishda qiynalmoqda. Jahon bankining 2022-yilgi “Gender va moliyaviy inklyuziya” hisobotiga ko‘ra, O‘zbekistonda ayollarning bank xizmatlaridan foydalanuvchi ulushi erkaklarga nisbatan 20–25% pastroq.

O‘zbek jamiyatidagi an’anaviy gender stereotiplari ba’zan ayollarning turizmga faol ishtirok etishiga to‘siq bo‘lmoqda. Ayollarni faqat uy-ro‘zg‘or ishlari yoki xizmat ko‘rsatishning cheklangan yo‘nalishlarida ko‘rish tendensiyasi mavjud. Ayniqsa, mintaqaviy va qishloq joylarda ayolning notanish sayyohlar bilan ishlashi jamiyat tomonidan to‘g‘ri qabul qilinmasligi holatlari uchraydi. Turizm sohasida muvaffaqiyatli ishlash uchun xorijiy til bilimi, mijozlar bilan muloqot, marketing va IT ko‘nikmalari muhim. Ammo, 2023-yilda “Tadbirkor ayol” uyushmasi o‘tkazgan so‘rovda qatnashgan 700 nafar ayolning 63% qismi turizmga oid zamonaviy malaka va ko‘nikmalarga ega emasligini bildirgan. O‘quv kurslari, onlayn treninglar va master-klasslar ko‘proq shaharlarda mavjud bo‘lib, chekka hududlardagi ayollar uchun yetarli emas. Ko‘plab ayol tadbirkorlar yaratgan xizmatlar sifatli bo‘lsa-da, ularni targ‘ib qilish, raqamli platformalarda reklama qilish va mijoz topish qiyinligicha qolmoqda. Turizm xizmatlari bo‘yicha platformalar (Booking, TripAdvisor, AirBnB) bilan ishlash ko‘nikmasi past. Ayrim ayollar internetdan foydalanishda texnik, til yoki moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Qishloq va tog‘li hududlarda ayollar tomonidan yuritilayotgan mehmon uylari yoki eko-turizm loyihalarida, transport, yo‘l, tibbiyot, sanitariya, xavfsizlik kabi infratuzilma kamchiliklari mavjud. Bu holat nafaqat xizmat sifatini pasaytiradi, balki ayollarning o‘z faoliyatini kengaytirishiga to‘siq bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib ta’kidlash joizki, yuqoridagi muammolarni bartaraf etmasdan turib, ayollar ishtirokidagi turizmni barqaror rivojlantirish mushkul. Bu to‘siqlarni yengish uchun esa kompleks yondashuv – iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy chora-tadbirlar tizimi zarur. O‘zbekistonda turizm sohasi milliy iqtisodiyotning strategik yo‘nalishlaridan

biri sifatida barqaror rivojlanmoqda. Shu jarayonda ayollarning ishtiroki yil sayin ortib borayotgani ijobiy holat bo'lib, u nafaqat ayollarning iqtisodiy faolligini kuchaytiradi, balki ularning ijtimoiy mavqeini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayollar turizmning turli yo'nalishlarida – mehmondorchilik, qo'llanma xizmatlari, hunarmandchilik, agro va eko-turizmدا samarali faoliyat yuritmoqda. Ayni paytda, mintaqaviy misollar ham ayollar salohiyatining katta imkoniyatlarga ega ekanini namoyon etmoqda. Biroq, moliyaviy resurslarga cheklangan kirish, malaka yetishmasligi, raqamli savodxonlik pastligi, infratuzilma muammolari va ijtimoiy stereotiplar kabi omillar bu sohaga to'liq integratsiyalashuvga to'sqinlik qilmoqda. Shu sababli, davlat siyosati, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlik asosida:

- ❖ ayollarni o'qitish va qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish,
- ❖ moliyaviy ko'mak mexanizmlarini soddalashtirish,
- ❖ raqamli platformalarda faoliyatni targ'ib qilish,
- ❖ madaniy-barqaror yondashuvni shakllantirish zarur.

Ayollar ishtirokidagi turizm — nafaqat iqtisodiy o'sish, balki jamiyatda gender tenglikni ta'minlovchi kuchli vosita sifatida qaralishi kerak. Ushbu jarayonda kompleks yondashuv orqali ayollar salohiyati to'liq ro'yobga chiqarilishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, 2023-yil.
2. BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP), "Green Economy Transition Report: Uzbekistan", 2023.
3. Davlat ekologiya qo'mitasi hisobotlari, 2022-2023 yillar.
4. OECD. (2020). Green Growth Indicators.
5. Zokirov S. "Yashil iqtisodiyot: nazariya va amaliyot", Toshkent, 2021.
6. UNEP. "Green Economy and Trade Opportunities", 2019.

7. S Otamurodov, M Farmonova - TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi, 2023
HUDUD IQTISODIYOTINING BARQAROR RIVOJLANISHIDA SANOAT
KORXONALARINING O 'RNI